

SOCIETAT I OCI

Jorge URÍA: **Una historia social del ocio, Asturias 1898-1914**, Publicaciones Unión, Madrid, 1996.

Jorge Uría, historiador ben polifacètic, professor a la Universitat d'Oviedo, ha produït no fa gaire un notable treball de conjunt sobre el que ell diu «una història social del lleure» a Astúries, en el període comprès entre el 1898 i el 1914.

Aquest treball es centra en un moment crucial pel que fa a les transformacions esdevingudes en un dels espais industrialitzats d'Espanya amb més tradició organitzativa obrera. Tot i l'acotament espaciotemporal, el llibre d'Uría és ambiciós en el seu plantejament teòric. La seva primera part es consagra a la problemàtica del lleure urbà, i passa revista a la qüestió del temps de lleure i de treball en la societat industrial, en especial en els vessants del teatre, de l'òpera, la irrupció dels balls i de les cançons de masses i el cinema com a model d'espectacle de masses, tot plegat sota el prisma de la participació popular a les noves formes d'oci.

La segona part de l'estudi, més complexa, tracta del que Uría anomena l'«estructuració associativa popular»; incideix en el declivi de la influència de l'Església, com a estructura ideològica vella, així com també en les actituds polítiques i sindicals enfront de la cultura, l'associacionisme d'esbarjo obrer, en especial el musical i l'esportiu, i finalment la significació de les societats populars de cultura i esbarjament, com alguns dels famosos ateneus obrers de la regió. Aquesta part acaba amb una anàlisi de la lectura obrera a l'època considerada.

Uría sosté la tesi que durant els primers quinze anys d'aquest segle els vells mecanismes de la cultura tradicional van entrar en una acusada crisi, mentre que,

paral·lelament, adquirien major rellevància els nous models d'esbarjo a les zones urbanes i industrials. Conclou dient que en aquest període les capes populars van conquerir espais de les ciutats fins aleshores reservats a les capes mitjanes o burgeses, i van aconseguir de «resistir» [sic] amb un cert èxit la influència dels models (burgesos) d'oci i dels valors ideològics (burgesos) en reduïdes o espais com la taverna.

Es tracta d'un estudi riquíssim en dades empíriques que ens ajuden poderosament a entendre millor la cultura popular i obrera contemporània; de vegades la mateixa riquesa de dades traeix l'autor, per exemple, quan a sota de l'epígraf de «participació popular a les noves formes d'oci» (p. 136 i ss.) hom podria esperar una determinada temàtica, i en realitat es parla de coses tan diferents, però enormement rellevants!, com l'imperatiu legal de la implantació del descans dominical des de la primavera del 1904 i la resistència dels taverners al que ells consideraven una aplicació discriminatòria de la llei, l'empenta irremissible dels balls populars o el fenomen social i cultural del consum d'alcohol a la nodrida xarxa de *chigres* o tavernes.

En la meua opinió es fa molt difícil arribar a conclusions rotundes sobre fenòmens tan amplis i fonamentals de la nostra civilització, com poden ser la «llarga i onerosa conquesta de l'oci per la classe treballadora», prenent com a base de la reflexió un període molt curt de la nostra dramàtica història contemporània. Prendre com a base d'estudi empíric un lapse de temps curt implica assumir hipòtesis explicatives d'altri sobre fenòmens de llarga durada, en el nostre cas el fenomen de la creixent apropiació social de béns culturals inicialment reservats a les minories «ocioses», és a dir, no

obligades a dedicar el seu temps a formes alienants de treball. Entenc que és difícil en un esforç personal cobrir un període més ampli, però segurament les hipòtesis i conclusions de l'autor haurien guanyat en consistència. Però això no és cap crítica, atès que entenc molt bé les limitacions insuperables d'aquesta mena de treballs.

Pel que fa a l'acotament geogràfic —Astúries— cal pensar que, en part, les formes d'apropiació popular de la cultura són pròpies d'una societat relativament tancada (en qualsevol cas força més tancada que la comunitat catalana coetània), on apareixen bosses de conflicte social peculiar, com les trifulgues ocasionades a llocs com Oviedo pel tema de si els concerts de banda militar havien de ser meres audicions contemplatives o bé ocasió de balls populars. No oblidem, doncs, que la polarització entre cultura burgesa i cultura obrera que es dona a Astúries, i el pes de control militant de la població que continua tenint l'Església en aquesta regió, no apareixen en altres contextos locals i regionals, almenys amb els trets conflictius i d'«esbronc» que Uría ens descriu.

Altres virtuts del llibre — presents, per exemple, en les descripcions de les pràctiques populars del ball, p. 142 i ss. — són l'amenitat i fins una dosi de sana —de vegades sarcàstica— ironia, valors literaris dels quals, massa sovint, els estudis socials es troben mancats.

En aquesta curta notícia no és possible entrar en les grans perspectives teòricopràctiques d'aquest assaig. Només vull indicar, per a ulteriors desenvolupaments crítics, dos aspectes suggerits per la lectura en profunditat del llibre. El primer és el del paper de l'Església i de les parròquies en la cultura popular, masculina i femenina, del període. Aquí considero que Uría

menysté una mica l'impacte de control dels catòlics —en part per raons ideològiques i legítimes però no sé si prou conscients— quan decideix que les activitats pastorals i de proselitisme no impliquen culturització ni un projecte d'«il·lustració popular». D'altra banda, crec que el gran debat sobre l'autonomia o heteronomia de la cultura obrera (de la cultura de les capes populars o subalternes) —al si del qual, direm de passada, Uría m'atribueix un posicionament em sembla que massa esquemàtic, gairebé caricaturesc— rep nous elements valuosos que han d'enriquir-lo necessàriament.

El llibre de Jorge Uría és un autèntic revulsiu en una història social que, lamentablement, continua ballant entre la perspectiva reduccionista de l'estudi de les formes de poder social o la miopia local i antropològica d'estudis plens, això sí, de referències bibliogràfiques i d'invocacions a autoritats del ram. I que sobretot continua desembocant, en substància, en una historiografia dels guanyadors (en aquest sentit, és increïble, la ingenuïtat, la gosadia i la prepotència de moltes visions historiogràfiques i periodístiques de la darrera transició). Però gràcies a treballs meritoris com aquest, els silenciats, el poble, la classe obrera s'expressen en els seus mots, els seus símbols, les seves pràctiques culturals i les seves actituds davant la vida.

I això, en un món, que fins fa poc anomenaven postmodern, on massa sovint es tendeix a tirar pel dret, no té preu.

Pere Solà i Gussinyer